

KIRJALLINEN KYSYMYS 1219/2014 vp

Lapsen edun toteutuminen avioeron jälkeen sekä vanhempien oikeudet ja velvollisuudet

Eduskunnalle

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva laki (361/1983) velvoittaa ottamaan huomioon lapsen edun avioerotilanteissa. Lain 1 §:ssä todetaan mm. seuraavaa: "Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välillä." Lain 4 §:ssä todetaan mm. seuraavaa: "Lapsen huoltajan on turvattava lapsen kehitys ja hyvinvointi siten kuin 1 §:ssä säädetään. Tässä tarkoituksessa huoltajalla on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, asuinpaikasta sekä muista henkilökohtaisista asioista."

Laki lapsen elatuksesta (704/1975) takaa lapselle riittävän elatuksen (1 §) siten, että kumpikin vanhemmista osallistuu elatukseen kykynsä mukaan (2 §) ja elatusmaksua voidaan kohtuullistaa olennaiset muutokset huomioon ottaen (11 §). Elatusmaksun kohtuullistamisesta laissa todetaan (11 §): "Vahvistetun elatusavun määrää ja sen suorittamistapaa voidaan muuttaa sopimuksella tai tuomiolla, mikäli niissä olosuhteissa, jotka 1—3 §:n mukaan on otettava huomioon elatusapua vahvistettaessa, on tapahtunut niin olennaisia muutoksia, että elatusavun muuttamista on sekä lapsen että elatusapua suorittavan vanhemman olot huomioon ottaen pidettävä kohtuullisena." Elatusapuun voi hakea muutosta lapsen huoltaja, muu laillinen edustaja taikka sosiaalihuoltolain 6 §:n 1 momentissa tarkoitettu

kunnan toimielin (Laki lapsen elatuksesta 13 § ja 13 a §).

Käytännössä edellä mainittujen lakien hyvä tarkoitus ja lapsen etu eivät aina toteudu mm. vanhempien välisten riitojen tai muiden inhimillisten syiden takia. Esimerkiksi on melko yleistä, että yksi vanhempi vieraannuttaa lasta toisesta vanhemmasta — muun muassa estää lasta tapaamasta häntä. Ministeri on vastauksessaan Juho Eerolan tapaamisoikeutta koskevaan kirjalliseen kysymykseen (KK 476/2014 vp) katsonut, että lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva laki velvoittaa toimimaan lapsen edun mukaisesti, ja siten se myös (epäsuorasti) kieltää lapsen vieraannuttamisen toisesta vanhemmasta.

Vieraannuttamisen kitkemiseksi lakiin pitäisi tehdä tiettyjä parannuksia. Edustaja Juho Eerola (ps) on ehdottanut muun muassa lapsen huoltoa koskevan lain kehittämistä (LA 100/2014 vp) ja uutta ns. vanhemmuussopimusta nykyisen huolto- ja tapaamisoikeussopimuksen rinnalle. Vanhemmuussopimuksella sovittaisiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta avioeron varalta, ennakkoivasti. Tällainen sopimus huomioisi todennäköisemmin lapsen edun kuin nykyisiin perustuva, erotilanteesta tehtävä sopimus, ja siten vanhemmuussopimus voisi myös estää avioerotilanteen jälkeistä vieraannuttamista toisesta vanhemmasta.

Vieraannuttaminen voitaisiin myös kriminalisoida Ruotsin mallin mukaisesti. Ruotsissa vieraannuttaminen on ollut rikos 1.7.2014 lukien: siellä lapsen omavaltainen pitäminen lähivan-

hemman luona on lapsikaappaukseen verrattava rikos. (Juho Eerolan ehdotus KK 476/2014 vp).

Lisäksi on kehitettävä lapsen elatusta koskevaa lainsäädäntöä. Nykyään elatusmaksuja saava vanhempi voi estää elatusmaksun alentamisen, vaikka maksajavanhemman olosuhteissa olisi tapahtunut lain tarkoittama olennainen muutos (Laki lapsen elatuksesta 11 §). Tietooni on tullut jopa tapaus, jossa lapset asuvat pääosin ns. etävanhemman luona, mutta lähivanhempi ei suostu uuteen tapaamissopimukseen ja mahdolliseen luonapitovähennykseen. Etävanhempi ei uskalla riitauttaa asiaa oikeudessa, koska pelkää riitelyn johtavan lapsen kannalta huonompaan lopputulokseen.

Lakia lapsen elatuksesta pitäisikin muuttaa siten, että toinen vanhempi ei voi estää elatusavun kohtuullistamista kuten nykyään. Niissä tapauksissa, joissa kohtuullistamista haluava vanhempi ei syystä tai toisesta voi itse hakea kohtuullistamista, viranomaisen pitäisi tehdä se — nyt laki kyllä mahdollistaa tämän (13 § ja 13 a §), mutta tätä mahdollisuutta ei yleensä käytetä. Viranomaisen vastuulla pitäisi olla myös indeksikorotuksen tekeminen elatusmaksuun — nyt indeksikorotuksen laskeminen on elatusvelvollisen vastuulla, jää usein tekemättä ja johtaa pahimmillaan useiden vuosien indeksikorotusten perimiseen kerralla (tuomioistuinratkaisun yhteydessä).

Todettakoon vielä se, että nykyään etävanhemman ja lapsen tapaamisesta aiheutuvat matkakustannukset jäävät etävanhemman maksettaviksi. Käytäntö ei kohtelee molempia vanhempia tasapuolisesti. Matkakustannukset pitäisi jakaa nykyistä oikeudenmukaisemmin vanhempien kesken erityisesti silloin, kun matkakustannukset ovat huomattavat esim. toiselle paikkakunnalle matkustamisen johdosta.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitän asianomaisen ministerin vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Miten ministeri kehittää lakeja lapsen huollosta, tapaamisoikeudesta ja elatuksesta siten, että lapsen etu toteutuu nykyistä paremmin ja

kannattaako ministeri tässä tarkoituksessa seuraavia toimenpiteitä: vanhemmuussopimus (LA 100/2014 vp), vieraannuttamisen kriminalisoiminen (Ruotsin malli), nykyistä selkeämpi käytäntö elatusmaksujen kohtuullistamiseen viranomaisen aloitteesta, elatusmaksun indeksikorotukset viranomaisyönä sekä huomattavien matkakustannusten jakaminen lähi- ja etävanhemman kesken?

Helsingissä 11 päivänä maaliskuuta 2015

Ari Jalonen /ps